

Respons

Egypt: Ekteskap – sosiokulturelle forhold

Problemstilling/spørsmål:

- Ekteskap i Egypt
- Ekteskap som skjer i konformitet med lokale skikker
- Ekteskap som helt eller delvis kan bryte med allmenne normer: 'urfi-ekteskap og ekteskap med utlendinger

Ekteskap i Egypt

Det er en nærmest universell forventning om at voksne mennesker gifter seg og stifter familie med barn i Egypt – uavhengig av om de tilhører den muslimske majoriteten eller den kristne minoriteten i landet (Dahl 1995, s. 50; Koning 2009, s. 115; El Feki 2013, s. 31). I utgangspunktet ses ekteskap på som noe som angår flere enn bare paret – vanligvis er egypteres familier dypt involvert i prosessen med å velge ektefelle, i forhandlinger mellom de to potensielle svigerfamiliene om økonomiske og praktiske forhold rundt ekteskapet, under forlovelsen og ved selve markeringen av den store overgangen det er å gå fra å være ugift til gift. Dette gjenspeiler at ekteskap ikke bare ses på som en allianse mellom to individer, men som en allianse mellom to familier.

Tradisjonelt var egyptiske ekteskap arrangerte, og unge som giftet seg for første gang,¹ og særlig kvinner, hadde forholdsvis liten innflytelse på valg av ektefelle. Siden 1950-tallet har det skjedd en gradvis endring i alle sosiale lag, hvor unge som skal inngå sitt første ekteskap, har fått stadig mer innflytelse på valg av egen ektefelle, slik at det per i dag er svært uvanlig at unge føler seg tvunget av foreldre/familie til å gifte seg med noen de ikke ønsker. Samtidig er det fremdeles allment forventet i egyptiske familier at de unges foreldre (og andre voksne familiemedlemmer, som tanter og onkler, besteforeldre og eldre søsken) tas med på råd i vurderingen av ekteskapskandidater. Det har gjennom flere tiår pågått en debatt i egyptisk

¹ Ved gjengifte etter skilsmisse eller den ene ektefellens død, eller når en muslimsk mann tar mer enn én hustru, har den som inngår ekteskap vanligvis betydelig større handlingsrom enn ved første ekteskap. En person som har vært eller er gift, er en voksenperson som tar sine egne beslutninger, mens unge som aldri har vært gift, regnes å ha for lite livserfaring til å kunne ta slike beslutninger uten grundig rettleiding.

offentlighet om såkalte 'urfi-ekteskap (se nedenfor), og den viser tydelig at det ses på som svært problematisk at unge inngår ekteskap på egenhånd uten å involvere familiene sine.

Ekteskap som skjer i konformitet med lokale skikker

Spør man egyptere om hvordan det er allment forventet at folk gifter seg, vil de aller fleste beskrive en forholdsvis langvarig prosess, hvor de som gifter seg, i stor grad involverer i alle fall sin nærmeste familie, og ofte også venner og andre voksne slektninger. Prosessen skjer i stadier, og den tar ofte flere år (Dahl 1992, s. 61-84; El Feki 2013, s. 27-42).²

- Identifisering av ekteskapskandidat(er)
- Vurdering av mulige ekteskapskandidater fram mot avtale om forlovelse (*ittifaq*)
- Formell forlovelse – sosial markering (*fatha*) og forlovelsesgave (*shabka*)
- Tegning av ekteskapskontrakt (*katb al-kitab*)
- Bryllupsfest (*farah*) og fullbyrding av ekteskap (*dukhla*)

Identifisering av ekteskapskandidat(er)

Det er rundt identifiseringen av mulige ekteskapskandidater det har vært størst utvikling i Egypt gjennom de siste 50-60 årene. Fram til 1950-tallet var det forholdsvis uvanlig at unge selv fant fram til potensielle ekteskapskandidater. Den gangen var det som regel slik at vedkommendes mødre, gjerne ved hjelp av andre kvinnelige slektninger og venninner, sonderte omgivelsene for "gifteemner" for sønnene og døtrene sine. Så varierte det i hvilken grad sønnene eller døtrene fikk presentert flere mulige kandidater, og selv fikk påvirke det endelige valget. (Menn hadde nok større innflytelse over valget enn kvinner.) Siden 1950-tallet har det blitt betydelig vanligere at unge voksne selv sonderer omgivelsene, men det er fremdeles forholdsvis vanlig at unge helt eller delvis overlater denne jobben til mødrene sine. Der hvor unge kommer hjem og sier til foreldrene sine at de har funnet en de ønsker å gifte seg med på egenhånd, vil vedkommende – og vedkommendes familie – bli vurdert grundig.

Vurdering av mulige ekteskapskandidater fram mot avtale om forlovelse (*ittifaq*)

I vurderingen av mulige ekteskapskandidater vil egyptere være svært opptatt av at det må være balanse mellom ektefellene, det vil si at de må ha noenlunde tilsvarende sosial bakgrunn og han bør være eldre enn henne.³ Dessuten vil kandidaten og vedkommendes families moralske omdømme bli nøye vurdert. Både hva sosial balanse og moral angår, tillates det jevnt over lite variasjon. Er den sosiale forskjellen for stor mellom de to, vil det slik egyptere flest ser det, være oppskriften på et problematisk ekteskap, fordi forskjellene vil føre til

² Begge kilder tar utgangspunkt i forhold blant urbane muslimer i Egypt. Forhold blant kristne skiller seg noe fra dem vi finner hos muslimer, men det dreier seg særlig om juridiske formaliteter, og at selve vigselen skjer gjennom en religiøs seremoni. På landsbygda og blant beduiner i Egypt vil folk gjennomgående ha mer konservative holdninger enn hos bybefolkningen, men også her er det variasjon.

³ Dette er forhold som presenteres som nærmest naturgitte. Dermed vil ikke to egyptere som forelsker seg på tvers av sosiale skillelinjer, bli forundret over at planer om ekteskap som utfordrer disse holdningene, blir møtt med dyp skepsis.

konflikt, og fordi forskjeller i sosial status og tyngde mellom to svigerfamilier vil føre til at den ene ektefellen står sterkere enn den andre i slike konflikter. Egypt er et svært hierarkisk og rigid classesamfunn, og den sosiale mobiliteten i landet er lav.

I den grad sosial ubalanse ses på som håndterbart i et ekteskap, så må fordelene gå i mannens favør – altså at det er hans familie som har høyere sosial status enn kvinnens.⁴ Det samme gjelder aldersforskjell – det blir ansett som problematisk at menn gifter seg med kvinner som er noe særlig eldre enn dem selv, og særlig hvis de er over fruktbar alder.

Hvis begge parter (og familiene deres) vurderes som passende av de potensielle svigerfamiliene, vil familiene kunne starte forhandlinger om de praktiske forholdene rundt ekteskapet – som skal munne ut i en forlovelsesavtale (*ittifaq*). Her skal de to tilkommende og familiene deres bli enige om brudepris (*mahr*), forlovelsesgave fra brudgom til brud (*shabka*) og medgiften bruden skal ha med seg inn i ekteskapet (*qashf*).⁵ Det er ikke uvanlig at slike forhandlinger strander, så det ikke blir skrevet noen *ittifaq*.

Formell forlovelse – sosial markering (*fatha*) og forlovelsesgave (*shabka*)

Der hvor partene blir enige om en forlovelsesavtale, markeres denne sosialt ved at representanter for begge familier møtes i brudens hjem. Muslimer gjør det ved at man leser Koranens åpningskapittel *al-Fatiha* – i egyptisk arabisk uttalt *fatha*, som er det vanlige navnet på denne seremonien blant egyptiske muslimer. Forlovelsen er imidlertid ikke å regne som formell før forlovelsesgaven (*shabka*) er overlevert, vanligvis i form av gullsmykker. Overleveringen av forlovelsesgaven markeres sosialt med et selskap.

Selve forlovelsesperioden kan ta flere år, særlig når begge parter trenger å få spart opp tilstrekkelig med penger til å dekke alle utgiftene. Bruden og hennes familie skal skaffe hennes medgift, og brudgommen og hans familie skal spare til brudepris (*mahr*), bolig og andre utgifter de har ansvaret for.⁶ Det er ikke uvanlig at de to tilkommende og deres familier fortsetter å vurdere hverandre ganske nøye i løpet av forlovelsestiden, særlig der hvor de ikke kjente hverandre godt før de tilkommende tok opp med familiene sine at de ønsket å gifte seg med hverandre. Det er heller ikke uvanlig at det oppstår konflikter mellom de tilkommende og/eller familiene deres, som gjør at forlovelsen blir brutt. (Ved brudd må sannsynligvis forlovelsesgaven leveres tilbake til brudgommen.)

⁴ I muslimske ekteskap er kravet om en slik balanse – innenfor islamsk rett kalt *kafa'a* – faktisk et ekteskapsvilkår. Som Tove Stang Dahl formulerer det: "Vel kan bruden heves til brudgommens sosiale nivå om han velger en brud under sin stand. Men i det omvendte tilfelle trer *kafa'a* i virksomhet: En brudgoms svakere sosiale stilling vil innebære en mesallianse som ikke uten videre godtas, hverken sosialt eller rettslig" (Dahl 1992, s. 65). Hvis en kvinne vil gifte seg med en mann som har lavere sosial status, vil hennes verge kunne gå til domstolen for å få en vurdering av om dette er et brudd på *kafa'a*-vilkåret – hvis domstolen konkluderer at ubalansen er for stor, vil paret ikke kunne gifte seg.

⁵ *Mahr* og *shabka* fastsettes i beløp, og dette utgjør brudens økonomiske trygghet i tilfelle skilsmisse. *Qashf* spesifiseres i en liste over utstyr til parets felles leilighet som bruden og hennes familie skal skaffe.

⁶ Det er fremdeles svært uvanlig for egyptere å ta opp banklån til bolig. Brudgommen og hans familie må dermed stille enten med kjøpt bolig eller med det forholdsvis store depositumsbeløpet som er vanlig når en leier bolig i Egypt.

Tegning av ekteskapskontrakt (*katb al-kitab*)

Ekteskapsinngåelsen skjer for muslimer gjennom at ekteskapskontrakten skrives (*katb al-kitab*), og for kristne gjennom vigselsseremonien. Særlig for muslimer er det imidlertid ingen automatikk i at en stor bryllupsfest avholdes i forbindelse med skriving av ekteskapskontrakt. Merk at skriving av ekteskapskontrakt blant muslimer ikke er noen religiøs seremoni, men er definert som et privatrettslig kontraktsanliggende innenfor islamsk rett. Ekteskapskontrakten signeres av paret, brudens verge (dette er ikke obligatorisk etter islamsk rett og den sunnimuslimske *hanafi*-lovskolen som praktiseres i Egypt, men like fullt vanlig), to mannlige vitner (eventuelt én mann og to kvinner) og en notariefullmektig/dommer.

Der hvor kontraktskrivingen ikke følges av bryllupsfest kort tid etterpå, markeres den med en liten fest hjemme hos bruden, vanligvis ikke for flere enn nær familie og nære venner. Etter kontraktskrivingen er partene formelt knyttet til hverandre, men de flytter ikke sammen før bryllupsfest er avholdt. I våre dager forekommer det at det kan ta uker, måneder og til og med år fra kontraktskrivingen skjer og fram til bryllupsfesten avholdes og paret flytter sammen – rett og slett fordi paret ikke har praktisk (les: økonomisk) mulighet til å flytte sammen ennå.

Bryllupsfest (*farah*) og fullbyrding av ekteskap (*dukhla*)

Bryllupsfest (*farah*) avholdes når alt er klart til at paret kan flytte sammen. Kort tid før bryllupsfesten er det vanlig at de tilkommende svigerfamiliene setter opp og signerer en detaljert liste (*qa'ima*) over hva bruden bringer inn i ekteskapet som sin medgift (*qashf*), i henhold til forlovelsesavtalen. (Dette er nemlig kvinnens eiendom ved skilsmisse.) Bryllupsfester i Egypt er ofte svært store og prangende, også i fattige miljøer er det vanlig med flere hundre gjester (selv om bevertningen kan være forholdsvis begrenset). Festen innebærer en bekjentgjøring for lokalsamfunnet om at paret nå er gått fra å være ugift til å bli gift, og dermed er det vanlig å invitere slekt og store deler av omgangskretsen til begge ektefellers familier. Fattige egyptere holder som oftest bryllupsfesten like ved der de bor (gjerne ved å sette opp store baldakiner i gata og dekke stort festbord), mens egyptere i høyere samfunnslag holder bryllupsfesten på hoteller eller store festlokaler til leie.⁷

Vanligvis dekker brudgommen og hans familie det meste av de betydelige utgiftene til festen.⁸ Det varierer i hvilken grad fullbyrdsen av ekteskapet (*dukhla* – bokstavelig talt ”penetrasjon”) markeres mot slutten av festen, men et ekteskap er ikke juridisk bindende før det er fullbyrdet gjennom samleie mellom de to.⁹

⁷ Mange egyptiske familier bruker mer enn de strengt tatt har råd til på bryllupsfester, siden disse festene også innebærer en anledning til forsøke å imponere omgangskretsen. Det er også nærmest obligatorisk i alle samfunnslag å leie inn noen til å filme alle festlighetene på video. Disse videoene blir sett igjen og igjen som bevis på at familien(e) hadde råd til å stille i stand en stor fest, og sirkulerer også blant familie og venner (de ses for eksempel som nyttige når unge ber familiene sine om hjelp til å identifisere mulige ekteskapskandidater, siden de dermed kan sitte med mødrene sine og andre kvinnelige slektninger og vurdere de ugifte på filmen).

⁸ Her er det rom for forhandlinger mellom de to tilkommende svigerfamiliene, som kan komme fram til avtaler om hvem som spesifikt skal dekke hvilke utgifter. Dette ses opp mot andre utgifter ekteskapet innebærer – både dem fastsatt i ekteskapskontrakten og utgifter til at paret etablerer sin egen husholdning, til leilighet, møbler, kjøkkenutstyr osv.

⁹ Det er fremdeles sosialt viktig at kvinner er jomfruer før de inngår sitt første ekteskap i Egypt (El Feki 2013, s. 111-119).

Det hender at noen av stadiene nevnt ovenfor slås sammen, men det er allment forventet at et par skal gjennom alle stadiene før de regnes som gift av omgivelsene.

Ekteskap som helt eller delvis bryter med allmenne normer

Egyptere flest er gjennomgående svært opptatt av å leve opp til og følge de normene for ekteskap som ble skissert ovenfor. De praktiske utfordringene dette skaper for egyptere flest, har vært et konstant tema for samfunnsdebatt i generasjoner. Debatten må ses på bakgrunn av at ekteskap fremdeles er den eneste legitime arenaen for seksuell aktivitet i Egypt, samtidig som egyptere sjelden har råd til å gifte seg før minst ti år etter at de er ferdige med puberteten.¹⁰

En del egyptere har utenomekteskapelige seksuelle relasjoner i smug, selv om det innebærer brudd med en streng seksualmoral i samfunnet. En del velger også å inngå ekteskap som delvis bryter med normene presentert ovenfor. Nedenfor følger beskrivelse av forhold rundt såkalte 'urfi-ekteskap, og ekteskap hvor den ene parten er utlending.

'Urfi-ekteskap

'Urf er et arabisk juridisk begrep som betyr tradisjon, sedvane. Begrepet 'urfi-ekteskap brukes i dag om muslimske ekteskap som inngås som en privatrettslig kontrakt mellom ektefellene med to vitner til stede, men uten at det er noen notarfullmektig der, og hvor det varierer i hvilken grad ekteskapet seinere registreres hos myndighetene.

Slike ekteskap oppfyller formkravene i islamsk rett, slik at egyptiske familiedomstoler er nødt til å forholde seg til dem – i alle fall så lenge det foreligger en ekteskapskontrakt eller et vitnemål fra vitnene som var til stede.¹¹ Ofte bryter de imidlertid helt eller delvis med de sosiale skikkene for ekteskap i Egypt som beskrevet ovenfor, særlig i de tilfellene hvor ekteskapene inngås uten at parets familier er involvert på forhånd eller til om med kjenner til ekteskapet. Disse ekteskapene er dermed heftig debattert som fenomen i Egypt og har forholdsvis lav sosial legitimitet, selv når de oppfyller formalkravene i islamsk rett (El Feki 2013, s. 44-46). 'Urfi-ekteskap blir altså ikke sett på som noe legitimt alternativ til tradisjonelle ekteskap blant egyptere flest, heller som et samfunnsfenomen som gir grunn til bekymring.

Ekteskap med utlendinger¹²

Mye av prosessen fram mot ekteskap i Egypt har, som beskrevet ovenfor, fokus på å vurdere om potensielle ekteskapskandidater og deres familier er skikket som ektefelle og svigerfamilie. Når disse familiene helt eller delvis befinner seg utenfor Egypt, gjør det at det

¹⁰ I muslimsk tradisjon blir seksuell avholdenhet over tid sett på som nærmest umulig (Dahl 1992, s. 50-52).

¹¹ Den juridiske statusen til disse ekteskapene er fremdeles uklar, men siden 2000 har kvinner hatt lovhjemmel for å kunne gå til domstolen og be om skilsmisse ved dom fra en mann de er i 'urfi-ekteskap med. En dom slår fast at barn født av foreldre i 'urfi-ekteskap, kan registreres som barn født innenfor ekteskap (Leila 2007).

¹² Denne delen av responsnotatet er hovedsakelig basert på forfatterens egne erfaringer gjennom kortere og lengre opphold i Egypt fra 1992 fram til i dag, som arabiskstudent 1992-2000 og som landrådgiver for landet fra 2002 til i dag.

blir vanskelig både å vurdere ekteskapskandidaten ut fra hans eller hennes familie-medlemmers moralske omdømme, og hvordan vedkommendes familie passer inn i egyptisk tankegang rundt forholdet mellom svigerfamilier.

Der hvor en potensiell ekteskapskandidats familie ikke er tilgjengelige for undersøkelser, vil sannsynligvis en hel del egyptere være skeptiske i utgangspunktet – særlig hvis paret planlegger å bosette seg utenfor Egypt, hvor den egyptiske parten ikke vil kunne regne med særlig støtte og hjelp av sin egen familie hvis det oppstår konflikt med ektefellen og/eller svigerfamilien. Der paret har til hensikt å bosette seg i Egypt, vil mange egyptere kanskje bekymre seg mindre for manglende kjennskap til svigerfamilien, siden verken den egyptiske ektefellen eller vedkommendes familie behøver å forholde seg til den utenlandske svigerfamilien i særlig grad.

Uansett vil det aller viktigste være om familien til den egyptiske parten mener den andre parten personlig kan regnes som egnet som ekteskapskandidat. Hvis vedkommende skiller seg svært fra egypteren han eller hun ønsker å gifte seg med, vil ofte egypterens familie stille seg kritisk og dypt skeptisk til ekteskapet. Hvor utenlandsk vedkommende oppleves, vil være en tilleggsdimensjon i denne vurderingen.

Som ellers i verden, er begrepet ”fremmed” relativt også i Egypt. De fleste egyptere opplever et språklig og kulturelt fellesskap med andre arabere, og forventer i utgangspunktet at andre arabere deler mange av de samme verdiene og holdningene som er vanlige i Egypt. Dette gjelder særlig når de også deler religiøs bakgrunn (kristne med arabiske kristne, muslimer med andre arabiske sunni-muslimer). Folk som tilhører etniske minoritetsgrupper i andre arabiske land, vil vurderes opp mot hvor arabiske de framstår – jo mer opptatt de er av kulturell og språklig identitet som for eksempel berber, kurder eller tyrker, desto mer fremmede vil de kunne oppleves å være.

Europeere og nordamerikanere oppfattes som betydelig mer fremmede (i kulturell forstand) enn andre arabere, og forholdet til ”vestlige” er svært sammensatt. Ved vurderingen av en ”vestlig” som potensiell ekteskapskandidat vil det aller viktigste aspektet sannsynligvis være at vedkommende må vise seg som en moralsk høyverdig person, siden han eller hun sannsynligvis skal være med på å oppdra egyptiske barn.¹³ Siden det er utbredt blant egyptere å tro at Europa og Nord-Amerika er samfunn i sterkt moralsk forfall, har folk med vestlig bakgrunn som regel en betydelig utfordring med å overbevise en potensiell egyptisk svigerfamilie om at de vil kunne leve opp til lokale moralkrav og ikke innebære en trussel mot svigerfamiliens omdømme.¹⁴

Aller mest fremmede oppleves folk fra Sørøst-Asia og østover, og folk fra Afrika sør for Sahara – særlig de siste møter utstrakt rasisme i Egypt.

¹³ Som nevnt innledningsvis, tar egyptere flest det for gitt at folk som gifter seg, også har til hensikt å få barn sammen.

¹⁴ Her er det ikke nødvendigvis nok at familien er overbevist for sin egen del, vedkommende må også være uklanderlig i omgivelsenes øyne. Ønsket om å opprettholde en korrekt fasade som gjør en selv og familien uangripelig for moralsk kritikk, er svært viktig i Egypt. Sosialantropologen Unni Wikan beskriver den nesten lammende frykten for folkesnakket (*kalam in-nas*) og ondsinnet sladder (*xubs*) i fattige miljøer i Kairo (2004, s. 121-124), men frykten er svært stor også i høyere sosiale lag. Det aller verste som kan hende, er anklager om at kvinner har sex utenfor ekteskap, noe som er ødeleggende for omdømmet til både kvinnene selv og hele familien deres.

Religiøst fellesskap kan til en viss grad kompensere for annen fremmedhet, slik at ikke-arabere som tilhører samme religion som sin ønskede egyptiske tilkommende og hans/hennes familie, vil kunne ha mindre utfordringer med å overbevise den potensielle svigerfamilien om at han/hun er moralsk høyverdig. Imidlertid er det en utbredt fordom blant arabiske muslimer at ikke-arabiske muslimer har en mer utflytende religiøs praksis enn hva som er vanlig i den arabiske verden. Ikke-arabiske muslimer kan dermed komme til kort som moralsk høyverdige. Denne typen innstilling rammer både personer som er født muslimer og er oppvokst i samfunn utenfor den arabiske verden hvor islam har vært etablert i århundrer, og dem som har konvertert til islam i voksenalder.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke-offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, og kildegrunnlaget vil ikke nødvendigvis være like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor begrensede tidsrammer og vil i liten grad inneholde bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skriftlige kilder

- Dahl, T.S. (1992). *Den muslimske familie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- El Feki, S. (2013). *Sex and the citadel – Intimate life in a changing Arab world*. London: Chatto & Windus.
- Leila, R. (2007, 22. februar). Ties made better. *Al-Ahram Weekly*. Tilgjengelig fra <http://weekly.ahram.org.eg/2007/833/eg12.htm> [lastet ned 5. april 2013]
- Wikan, U. (2004). *Medmennesker – 35 år i Kairos bakgater*. Oslo: Pax.

© Landinfo 2013

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.